

KOCSEV MIKLÓS:

A háromdimenziós „pálya mérete”: teológus – professzor – egyházvezető

Honnan induljunk és merre tartsunk a „pályán” Fekete Károllyal?

Megtisztelő lehetőség számomra, hogy Fekete Károly 60. születésnapja alkalmából írhatok az őt köszöntő ünnepi kötetbe. Ezzel tisztelem kifejezve annak az ünnepeltnek, aki több értelemben is „hazai pályán” játszik, hiszen családi szálain keresztül többnemzedékes lelkész. Ismeri az egyházi élet számtalan területét a „talaj menti” ponttól az „égig” úgy, mint aki lelkész-családban született és nőtt fel, jutott egyre előrébb a teológus, a teológiai tanár és professzor szintjén át a püspöki székig. Amennyire családi szálait ismerem, személyében kicsúcsosodik a lelkészi életpálya, amely ilyen módon, tudjuk, keveseknek adatik meg, ráadásul mindez a Tiszántúli Református Egyházkerületben.

Egy gazdag eddigi életpálya áll az ünnepelt mögött, aminek keresem azon pontjait, ahol akár csak érintőlegesen is, de találkozhattunk egymással. Ebben van némi behatároltság, ugyanakkor azt gondolom, elegendő tér is.¹ Ebben az adott és általam csak remélt, érintőleges találkozási térben szeretnék megállni és – elsősorban gyakorlati teológusként – gondolatokat váltani az ünnepelttel két témáról, így:

1. korunkról – különös tekintettel a lelkészi szolgálatra, valamint
2. a jövő lelkészeinek képzéséről, erről az útkeresésről és egyházra hatásáról.²

Ezzel nem kívánom az ünnepeltet (ahogy a címben fogalmaztam) és az esetleges témákat behatárolni. Bizonyára ezeken felül még számtalan dimenziója, mai divatos kifejezéssel élve identitása van vagy lehet Fekete Károly

---

1 Születésnapjaim mondandóim nem egy kimondottan tudományos dolgozat. Sokkal inkább egyféle lecsapódása annak, amit a gyakorlati teológiai elméletalkotás és a mindennapi élet összegzéseként most fontosnak tartok azokra a területekre vonatkozóan, ahol esetlegesen találkozhatok az ünnepelt mindennapjaival.

2 Természetesen tudatában vagyok a két ajánlott téma kapcsán annak, hogy Fekete Károly egyrészt jelentős előnyben van az oktatói tapasztalatok terén. Másrészt egyházreformációs tapasztalatokkal rendelkezik, és így tudja ötvözni a gyakorlati teológiai professzor és a püspök szerepkettőségének a valóságát.

életének, amihez számtalan más témával lehet(ne) kapcsolódni. A magam részéről mégis maradnék a fent említett két dimenzió mellett annak tudatában, hogy ezek között az átfedés „veszélye” kizárhatatlan, szinte egybeolvasztható. Ugyancsak előrebocsátva, hogy a két említett terület sorrendje akár meg is fordítható és nem szimmetriára törekvő. Fekete Károly esetében, azt gondolom, a két téma valamilyen módon találkozik az ő mindennapjaival. Legyen akár egyházvezetői tisztségben, vagy éppen teológiai professzorként a hallgatók között, nem tud érintetlenül elmenni a fentebb ajánlott – de egyébként a levegőben ott lévő – témák mellett.

Az itt említett főbb szempontok – mint képzeletbeli dialógusunk témája – a gyakorlati teológiai önértelmezés háttéréből fogalmazódnak meg. Ezek között húzódik meg számomra két fontos szempont a gyakorlati teológiai önértelmezést illetően. Az egyik: a gyakorlati teológia az egyház által közvetített vallásos forma és hit megélésének kritikus reflexiója. Míg a másik valamivel tágabb szempont: a gyakorlati teológia a mindennapi élet és egyház viszonyának tapasztalati (empirikus) valóságát értelmező (hermeneutika), a mindennapi (egyházi) élettel (ön)kritikus kommunikációban és reflexióban álló, innovatív (cselekvő) tudomány egy jobb egyházi életgyakorlat érdekében.

Mindezzel nem mondtam valószínűleg semmi újat, hiszen ebben részben ismétlem és újraformálok saját meglátásaimat, mások – elsősorban tanítómestereim – tapasztalataira és ismereteire is alapozva. De azért is választottam ezt a gyakorlati teológiai önértelmezési tartalmat és vonalvezetést az eszmeceسرét illetően, mert úgy vélem, hogy Fekete Károly gyakorlati teológusként és egyházvezetőként – a neki adatott idő szerint – nemcsak a múlt, hanem a jelen, és remélhetőleg a jövő egyházának is formálója. Az a valaki, aki – ahogy fentebb már utaltam is rá – a „talaj menti” valóságot, tapasztalatot (empíria) többféle módon ismerheti, de ezt nemcsak értelmezi (hermeneutika) vagy „leírja”, hanem jobbító szándékkal kézbe veheti és formálhatja.

1. Korunkról – különös tekintettel a lelkeszi szolgálatra

Akarva vagy akaratlanul is tudjuk, ill. tapasztaljuk, hogy szinte annyiféle korértelmezéssel találkozhatunk, ahányféle létértelmezés van. Keresztyén emberként bizonyos mértékig hozzászoktunk a saját fogalmi rendszerünkhöz, és ezen keresztül adunk egyféle korértelmezést, adunk tartalmat a jelennek. Azt is tudjuk és látjuk, hogy felekezeti és egyéni hitvallási szempontok alapján is egészen más korértelmezést adunk annak az egy valóságnak,

amit több milliárd ember él meg naponként. A természettudós, vagy más vallási, vagy éppen ateista világnézeti alapokon álló ember lehetséges, hogy egy egészen más értelmezést tár a 21. század embere elé. Úgy vélem, nem mehet el a mai egyházi és teológiai gondolkodás ezen különféle kor- és létértelmezési tartalmak mellett. Ezért is fontos hangsúlyozni, hogy milyen szemüvegen keresztül nézzük a világot és ezen keresztül mit értünk meg belőle, hogyan értelmezzük a valóságot.

A gyakorlati teológia mint empirikus, tapasztalatra épülő tudomány ezért nemcsak látni és hallani, hanem értelmezni³ is szeretné azt a világot, amiben igyekszünk keresztyén emberként is otthon lenni. Hogy a mindennapi élet értelmezésében kinek van igaza, azt nem feladatunk eldönteni. Egy biztos, hogy az igazság kérdése, azaz, hogy kinek az oldalán áll az igazság az élet-, lét- és korértelmezést illetően, nagy valószínűséggel már nem annyira egyértelmű itt sem, ahol mi élünk. Egy szivárványvilágban élve azt a színt választjuk életértelmezési alapként, amely az adott élethelyzetünkhöz a legjobban illik, és visszaadja mindazt, ami bennünk van.

Ismerem talán a fő irányt, a kor- és életértelmezést saját házunkon belül (keresztyénség), de nem tehetek úgy, mint aki nem vesz tudomást másokról, és mondja a magáét, ha figyelnek rá, ha nem. Nagyjából azt is tudom, hogy szinte ismételni tudjuk magunkat, hiszen annyiszor hallhattuk, hogy szekuláris világban élünk, amelyben nem a hagyományos életforma a meghatározó. Vagy a globalizáció világában élve mindennek egészen más értéke lesz. Éppen ezért a „valósítsd meg önmagad” gondolat individuális életszemléletére koncentráló embernek nem egyszerű általános és alapvető igazságokat közvetíteni, mert közben minden „nagy közvetítő üzenet” (a nagy történetek) tekintélye már a múlté. Közben persze az önmegvalósítás kérdése is megkérdőjeleződik, miután olykor-máskor rájövünk, hogy mások diktálnak akár abban is, hogy miként valósítsam meg önmagam.

Ha a gyakorlati teológia egyik elemét nézzük, akkor Gräb a homiletika témájában írt könyvében⁴ nem győzi hangsúlyozni azt a többszintű hermeneutikai feladatot, amelyben a hallgató hermeneutikája, életvalóságának az értelmezése hasonlóan fontos, mint a textus-hermeneutika. Azaz: amiben a hallgató él, az nemcsak egy személynek (mint hallgatónak), hanem annak a kornak a megértését és értelmezését várja, amelyben az adott személy

---

3 Ezzel is eleget téve a gyakorlati teológiának az önmagával szemben támasztott „minimumnak”, ami ennek a tudományágnak az egyik ismérve: látni – hallani – megérteni / értelmezni (sehen – hören – verstehen) azt, ami történik az egyházban, a világban, az emberben.

4 GRÄB, W.: *Predigtlehre. Über religiöse Rede*, Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.

él. Nem kevésbé tartja fontosnak ugyancsak ezen a témakörön belül már Gräbet megelőzően Grözinger⁵ azt, hogy bemutassa azt a kort és annak szellemiségét, amelyben a vallását gyakorló keresztyén ember él és alkalomszerűen még igehirdetéseket is hallgat. Az egyház életmegnyilvánulásának legismertebb eleme egyelőre még valószínűleg az igehirdetés. Ezért nem teheti meg az igehirdető sem, hogy ne ismerje a mondanivalója második textusát, az embert és annak hétköznapi valóságát.

Ez a hétköznapi valóság, a vallásszociológusok kutatási területe pedig emlékeztethet bennünket arra – mielőtt elbíznánk magunkat, miszerint a teljes és tiszta, igaz ismeret nálunk van –, hogy töredékes az ismeretünk. Ez alatt értem azt, hogy amit látunk magunk körül, az gyakran csak a jéghegy csúcsa. Egy ember vagy közösség teljes életvalóságát nem tudjuk minden esetben teljesen észlelni. Nem látunk át minden szálát és összefüggést, ami egy adott helyzetben meghatározó lehet.⁶ Külsőleg tekintve ugyanaz az ember ül vasárnaponként a templomban, de belső valóságában lehet, hogy vasárnapról vasárnapra egészen más.

Ezzel persze tudomásul kell(ett) vennünk azt is, hogy akár egy emberöltőn keresztül többször kell saját magunk számára is értelmezni a világot, a mindennapi életet, az egyház létének lényegét, amennyiben ezek érdekelnek bennünket. A gyakorlati teológia tehát egészében, de a saját részterületein belül – együtt lélegezve az adott korrallal – sem teheti meg, hogy ne figyeljen arra, amit az aktuális kontextus (kultúra) kínál. Így a flexibilitás mint alapvető helyzetmegközelítés, hozzáállás az elvárt teológiai minimum, hacsak nem zárkozunk be saját magunk rendszerének a falai közé.

Más szóval, az életünket körülvevő világ aktuális logikáját⁷ kell megérteni, ami nem minden esetben egyezik a mi saját keresztyén logikánkkal. Attól meg, azt gondolom, messze állunk – bármennyire is szeretnénk –, hogy mi határozzuk meg, mint keresztyén egyházak a világ aktuális logikáját. Ebből adódóan a valóság nagyon összetett. A teológiának tudomásul kell venni – bármilyen nehéznek és lehetetlennek is tűnik –, hogy a mindennapi életértelmezésre adott válasz legalább kettős: ez is, az is. Mindez megkívánja, hogy illik megismernünk a különböző válaszforrások hátterét, amennyire ez lehetséges. A gyakorlati teológia művelése ezért legalább két fókuszpontra koncentrálni: a tradícióra és az emberi élet valóságára. Ahogy

---

5 GRÖZINGER, A.: *Homiletik*, Gütersloher Verlagshaus, 2008.

6 DIJKSTRA-ALGRA, N. & STOPPELS, S.: *Back to Basics. Zeven cruciale vragen rond missionaire kerk-zijn*, Boekencentrum, Utrecht, 2017, 107.

7 BUCHER, R.: *Christentum im Kapitalismus. Wider die gewinnorientierte Verwaltung der Welt*. Echter Verlag GmbH, 2019, 32.

többször idéztem Kuitert szavait, azok ebben az összefüggésben is érvényesek: a *credenda és agenda* kettősségének komolyan vétele lehet a kiindulási pont a teológia mai korszerű művelésében.

Főleg, ha komolyan vesszük az „agenda” vonatkozásában Buchernek azt a valóságot visszaadó megállapítását, miszerint: a kapitalizmus mai kulturális hegemoniája ugyan megvalósítja az emberi vágyakat, de eközben égbekiáltó igazságtalanságokat teremt. Felhívítja a korábbi rendet és ezek helyett nem kínál újabbat. Feloldja a korábban átlátható kulturális rend topográfiáját egy átláthatatlan, megfoghatatlan, szituatív kapcsolati hálóvá alakítva azt, amihez nem ad használati utasítást, hogy azzal élni lehessen.⁸ Ezzel a kapitalista kulturális hegemoniával szemben Bucher úgy gondolja, hogy meg kell találni egy megfelelő (saját háttéréből indítva a „katolikus politikai”) egyházi választ. Azt protestánsként is látjuk, hogy kihívás van bőven, a válaszok sokkal szűkösebbek, mert a válaszadót is „elbódítja” ez a kapitalista hegemonia.

Természetesen senki és semmi nem kötelez bennünket arra, hogy értelmezzük és komolyan vegyük a saját világunk valóságát, és mintegy struccpolitikát folytatva úgy tegyünk, mintha ez nem is létezne, vagy nem ebben a valóságban élnénk. De ha ezt tesszük, megeshet, hogy nem lesz kíváncsi senki arra, amit mondunk és képviselünk, mert elfelejtettünk körülnézni abban a világban, ahonnan gyülekezetünk tagjai érkeznek az egyházi alkalmainkra. Jóllehet a globális kapitalista kulturális hegemonia számtalan esetben sanyargatja a testüket és lelküket. Ezért a gyakorlati teológia művelője nem engedheti meg magának az „érzékletlenség luxusát”. A valóság meglátása és az abból származó üzenet meghallása, annak komolyan vétele és megértése lehet szinte az egyedüli kiindulási pont ennek a teológiai területnek a művelésében.

Ehhez a lelkész szerepből történő valóságmeglátásához szeretném kapcsolni Henning Luther gondolatait. Ezek tűnhetnek akár letűnt értelmezésnek is, de azért mégis kiemelnék ebből pár szempontot, amit, úgy érzem, nem veszíthetünk szem elől. A 20. század – fiatalon elhunyt – egyik leginspirálóbb gyakorlati teológusa, H. Luther még a 90-es évek elején foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen funkcionális változások történhetnek a lelkészi hivatásra vonatkozóan az individualizációs folyamat hatásaként.⁹ Ebben az előadásában utal arra a tradícióvesztési folyamatra, ami az individualizációnak és az ezzel párhuzamos pluralizációnak az eredménye.

8 I. m., 170.

9 LUTHER, H.: *Paradoxe Institution. Zur Funktionswandel des Pfarramts im Individualisierungsprozess*. In: Fecthner, K., Mulia Chr. (Hrsg.): *Henning Luther – Impulse für eine Praktische Theologie der Spätmoderne*, Kohlhammer Verlag 2014, 57kv.

Gondolatainak alátámasztására segítségül hívja Ulrich Beck német szociológus munkájának eredményeit az individualizáció jellemzőit illetően.¹⁰ A társadalomban lezajló tradícióvesztés az individualizáció következménye – összegzi következtetéseit Luther. Ennek egyértelmű hatása van az egyházi életgyakorlatra is, amely a lelkészre mint tisztségviselőre egyrészt úgy hat, hogy kevésbé lesz rá szükség.¹¹ Másrészt a lelkésszerep megítélése megváltozik ebben a folyamatban. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyházi hivatal (lelkészi tisztség) tekintélye gyengül, és a hivatalt képviselő személy fontossága megerősödik. Azaz: nem a tisztsége miatt fogják tisztelni a lelkészt. A tiszteletet az ő személye tudja kivívni. A tekintélyt nem a palást és a zsinóros papi öltözet viselete fogja adni (hazai viszonylatban), hanem ha lesz, akkor az annak viselője által lesz.

Ebből azt szeretném kihangsúlyozni saját jelen kori egyházi viszonyaink számára, hogy óvnám magunkat attól, hogy a tisztség adta tekintélyre alapozzunk. A személyiségünk – a személyünk, mint individuum – lesz a meghatározó a lelkészi szerepnek járó tisztelet és tekintély megteremtésében. Ez pedig akkor feltehetően nemcsak a tisztségnek fog szólni, hanem a tisztségre megbízónak is. A helyzet tehát megfordul: én a saját életem alapján teremtek tiszteletet a papi szerepnek, és nem a szerepem miatt adnak tiszteletet az emberek. A lelkészi hivatásnak a tekintélyét én teremtem meg és nem a múlt adja, mintegy örök járandóság. Egy hivatás értékét annak hordozója emelheti vagy ronthatja. A tisztség nem hitelesíti annak hordozóját, hanem fordítva.¹² Az az érzésem, hogy ezt még mintha tanulnunk kellene. Ennek alapján – visszatérve Luther gondolatmenetéhez – beszélhetünk a hivatalos lelkészi szerep (a tisztség) funkcióvesztéséről, de értelmezzük ezt inkább funkcióváltásnak, ami az individualizációs folyamat eredménye lehet.

Mindez persze – itt most lezárva Luthernek a lelkészi hivatás változására vonatkozó gondolatát – csak egy töredék lecsapódása, eredménye és hatása annak a megváltozott világnak, amiben a lelkész él és gyakorolja hivatását. Ezt a megváltozott és folyamatosan változó valóságot komolyan kell ven-

---

10 BECK, U.: *A kockázat-társadalom – Út egy másik modernitásba*. Századvég Politikai Iskola Alapítvány, 2003. Az individualizáció három megjelenési formájára utal ebben a munkájában Beck: Ki/felszabadulás a történelmileg adott szociális formák uralma alól; az eddig biztonságot adó források elvesztése / kiábrándulás ezekből; új szociális kapcsolati formák kialakulása/re-integráció.

11 Az élet alapjainak megteremtésében az egyén lesz a mértékadó személy, aki akár saját életének papjává is válhat és nem lesz szüksége egy külső szereplőre. (LUTHER, H.: *Paradoxe Institution*, 63.)

12 Möller ezt így fogalmazta meg: „Das Amt der Kirche gewinne heute nur noch Autorität durch die Person, die es ausfüllt, nicht mehr umgekehrt.” (MÖLLER, Chr.: *Einführung in die Praktische Theologie*. A. Francke Verlag, Tübingen und Basel, 2004, 33.)

nünk. Egy lelkészi életpálya alatt is megváltozik az egyházi valóságterkép tartalmának az üzenete, ahogy erre fentebb részben már utaltam is. Ehhez pedig szükség lesz olyan lelkészekre és azok felkészítésére, akik majd a következő pont szereplői lesznek.

Fekete Károly gyakorlati teológusként és egyházvezetőként nem tud nem lenézni a földre. Nem feltételezem, hogy nem veszi észre azt, ami a leendő és a mindennapokban helytálló lelkészeket körülveszi. Amennyiben észleli a valóságot, akkor nem fog eltévedni azokban a mindennapi valós kérdésekben és útvesztőkben, ami a teológia padjaiban ülő hallgató, és a mindennapi hívó ember életét, valamint a rá (is) bízott egyházkerület életvalóságát jellemzi.

2. Mire is készülünk: a jövő teológusa az egyház földi „motorja”? Útkeresés...

A teológia gyakorta túl absztrakt. A hit privatizált és a legindividuaisabb megtapasztalás – vélekedik egy fiatal holland lelkész az ezredforduló után pár évvel.¹³ Ez a megállapítás egy a sokféle és tartalmában különböző megállapítások közül, ami itt, Európában elhangozhat. Akkor mit is akarunk ezzel valójában? Hogyan adjuk tovább és tegyük vállalhatóvá és élhetővé ezt a hivatást és életpályát? – kérdezheti joggal a teológus, a szolgálatba lépő, vagy esetleg már évtizedes tapasztalatokkal rendelkező lelkész egy Kárpát-medencei református összefüggésben.

Mivel tud hozzájárulni a teológia az egyén és közösség mindennapi életéhez? Vagy egy jobban elfogadható egyház létéhez, ámbár ebben az esetben az egyház egy másik kérdéskör lesz. Szükség van-e rá, és ha igen, akkor hol és milyen teológiára? Hasonló kérdéseket többen is feltettek már a múlt század második felében és azóta is.

Erre próbál a maga módján és a kezében lévő lehetőségek szerint választ adni jó néhány teológus és egyházvezető. Ennek eredményei lehetőség szerint visszaköszönnek a folyamatosan változó teológus-lelkészképzés curriculumában, amennyiben van egy egészséges dialógus a „termék készítője és annak vásárlója” között. Lentebbi rövid válaszkérésemben elsősorban a teológusok véleményéből kapunk némi ízelítőt. Ezzel azonban nem szeretném behatárolni a véleményalkotói háttérrel, sőt! Az érintettek közötti folyamatos és jobbító szándékú párbeszédet ösztönözni.

---

¹³ <https://www.trouw.nl/nieuws/drie-jonge-nederlandse-theolgen~b37cf569/> (letöltés: 2019.06.29.)

Mire készítsünk fel teológusokat?

A kérdés nem új, legfeljebb újra felvetődhet némelyekben, mint ahogy ben-
nem is.¹⁴ A válaszok lehetnek különbözőek, szinte helyszíntől, társadalmi
összefüggésektől és felekezeti színektől áthatottan. *Siba Balázs* foglalkozik
részletesen a teológiai képzés éveivel és a református lelkészi szolgálatra való
felkészüléssel. Bemutatva azokat a fontos folyamatokat, amelyet az általa
végzett kutatás és személyes oktatói tapasztalat alapján eddig összegyűj-
tött.¹⁵ Munkájának ez a része egy nagyon fontos és egyedi helyzetelemzés
abban az összefüggésben, hogy visszatekint a lelkész a mögötte lévő útra:
miből és honnan indultam és mire készítettek fel a lelkészképzés folyamán.
A teológiára készülő személy elhívásától annak a képzés ideje alatti kognitív
és spirituális fejlődésének „folyamatábráján” át vezeti Siba az olvasót felmé-
rése eredménye tükrében, magyarországi viszonylatban.

Rád András László csak részben hasonló témával foglalkozik doktori
dolgozatában,¹⁶ s főként egy határon túli, az erdélyi valóságra alapozó fel-
mérésekből táplálkozik. Rád dolgozatának elemző szempontjai elsősorban a
pályaválasztási motivációról beszélnek. Meghagyva nekem, mint olvasónak
a lehetőséget arra, hogy elgondolkodjam azon: Meddig tart meg bennünket
a pályaválasztás motivációja és mikor kezdünk ráébredni arra, hogy mint-
ha nem fedné egymást a motiváció és a valóság. Vagyis: az a pálya- vagy
elhívásmotiváció, amivel elindultam – mint leendő lelkész –, meddig tart
meg és tart ki a képzési idő alatt és után? Mivé formálódik az évek során a
„szentek közösségéről” alkotott kép a valóság fényében vagy árnyékában?
A valóság alatt értem azt a való világot, amiben otthon kell legyünk azzal a
valósággal együtt, amit az egyház megtestesít.

Valószínűleg számtalan, református teológián tanuló vagy végzett sze-
mély tud azonosulni a két szerző által bemutatott – rendkívül friss és a lel-
készlét számára új megvilágítást is adó – eredményekkel.

---

14 A kérdésfelvetés mögött gyakran meghúzódnak a teológushallgatók is, akik tanulmá-
nyaik során kérdezve vagy spontán, de megfogalmazzák, hogy akkor mit is kellene ta-
nítani a teológián.

15 SIBA, B.: *Pasztorálteológia. A református lelkészi hivatás vizsgálata interjúk tükrében*,
KRE – L'Harmattan, Budapest, 218, 88kv.

16 RÁD A. L.: *A vallásos közeg hatása az erdélyi protestáns teológushallgatók pályaválasztá-
si motivációjára*, BBTE – Ökumené Doktori Iskola, 2018 (kézirat).

Az általam itt lentebb említett – nyugat-európai – irány vagy elképzelés a lelkészképzést illetően nem koncentrálna egy hosszú folyamatra, hanem elsősorban a jövőre figyel. Ezek az ajánlások tűnhetnek nagyon idegennek, attól tartok, hogy ezek hamarosan kopogtatnak a mi ajtóinkon is.

Borgman – a népszerű holland katolikus teológus és publicista három évvel ezelőtti véleménye – szerint a jövő teológusa a *paradoxonok* világának jellemzőit hordozza. A jövő teológusa az a valaki, aki nyitott arra, hogy a jövő kihívásai teológussá formálják. A jövőt nem tudjuk, de amit megtehetünk, hogy felkészítjük magunkat annak fogadására. Ez a megközelítés nem az állandóságra – és az újra ismétlődő gyakorlatra – épít a jövő teológusainak a felkészítésében. A Sennett által megfogalmazottak így válnak érvényessé – a maga kényelmetlenségével együtt – a teológus- és lelkésznevezdek számára is.¹⁷ Ezért ennek tudatában készíthetjük fel a jövő teológusait, papjait arra, hogy ne csak a jelen kihívásaira válaszoljanak, hanem legyenek és maradjanak nyitottak a jövőre, legyenek tartalékaik és ebből fektessenek energiákat a jövő feltárásába is. Azaz, kettős innováció: befektetni a jelenbe és a jövő kutatásába, aminek kihívásaira a maga idejében választ kell adni. Ezért a felkészítés nem egy statikus (jelen) állapotra koncentrálna, hanem a lehető legnagyobb nyitottsággal tekint az ismeretlen felé is.

Ennek alapján elvárható egyrészt a teológusi realizmus – két lábbal állni a valóság talaján. Másrészt – *Schillebeeckx* szavait idézi Borgman – elvárható a történések elemzésének és megértésének a képessége, ami kettős hermeneutikai kompetenciát jelent. Nevezetesen: a tradíció interpretálásának a képességét a jelenre vonatkozóan, ill. a jelen interpretálásának a képességét a tradíció fényében. A jövő teológusa így az a valaki, aki segíti megnyitni a jövőt a teológia számára. Nemcsak a jelenben keresi mondanivalója számára a „piacot”, hanem figyeli azokat a folyamatokat és összetett áramlatokat, amelyek meghatározhatják majd a jövő egyházának „piaci lehetőségeit”.¹⁸

A fentebb már idézett katolikus gyakorlati teológusban, Bucherben az összegződik, hogy az egyháznak – militáris fogalmakat használva – *szituatív stratégiára* és *kockázatvállaló taktikára* van szüksége. Mindez a jelen helyzetre, a jelen összefüggéseire vonatkozik, amiben vélhetően fel tudja venni az egyház a harcot a kapitalizmus kulturális hegemoniájával szemben.¹⁹

17 SENNETT, R.: *De Flexibile Mens. Psychogram van de moderne samenleving*. Byblos, 2003. Ebből számunkra az a felismerés érdekes, ami a következőt üzeni: A modern társadalom egyik kódja a flexibilis ember. Ahogy a piac helyzete megkívánja, ahhoz igazítja az ember a munkahelyét, a munkakörnyezetét és munkastílusát.

18 <http://www.theoloogmettoekomst.nl/bestanden/Borgman.pdf> (letöltés: 2019.07.10.)

19 BUCHER, R.: *Christentum im Kapitalismus*, 148–149.

Értelmezésem szerint a katolikus teológusok gondolatmenete nem áll távol egymástól.

A fentiekben már felvetődött a kérdés: *hogyan és mihez tud hozzájárulni a jövő életképes egyháza érdekében a mai teológia, ezen belül a gyakorlati teológia?*

Egyik válaszként a felvetett kérdésre hadd hozzak vissza néhány szempontot egy korábbi előadásomból, aminek ide vonatkozó részét akkor Ganzevoort²⁰ alapján válogattam össze. Hogy mire készítsünk fel teológusokat, hogy milyen egyházra van vagy lesz szükség, ami mögött meghúzódhat egy adott teológiai koncepció is, erről az akkori előadásomban már beszéltem.²¹ Felvetve akkor a kérdést: milyen legyen tehát a teológia? Amennyiben pedig tudjuk, hogy milyen legyen a teológia, akkor tudjuk, hogy milyen egyházkép és értelmezés szolgálatában álljon majd.

Tehát ha arra keressük a választ, hogy milyen legyen a teológia, akkor a válasz Ganzevoort szempontjai²² szerint a következő: a teológia legyen publikus és dialógusorientált; diszciplinált-integráló; kultúraorientált és főleg inspiráló. Ezek a szempontok mintegy ráerősítenek a fentebb leírt gondolatmenetre, amelyek bővebb kibontásban így hangoznak:

– *Publikus teológia*: nemcsak a múlt, a tradíció hermeneutikai értelmezése a fontos (mert akkor ez nagyon egyoldalú lesz), hanem a jelen társadalmával, publikumával való hermeneutikai megalapozottságú kommunikáció is szükséges. Azaz: nemcsak egy intern, belső orientáltság, hanem *a teológia publikuma* alapvetően az: egyház – a társadalom – a tudomány. Ezzel megválaszolható az a felvetődő kérdés is, hogy a teológia akkor már az egyházzal nem is kommunikálna? De igen.

Ebben a publikus teológiagyakorlatban legalább három alapforma különböztethető meg: 1. egy bizonyágtevő, apologetikus teológia – amit képvisel az adott társadalomban; 2. egy társadalomorientált teológia, a saját hagyománya alapján kritikus szemmel értelmezve az adott világot; 3. egy kultúrahermeneutika-teológia, amelyben az ember a teológiai szakértelmet és értelmezési szintet használja azért, hogy értelmezze az adott társadalmat.

---

20 GANZEVOORT, R.: *Hoe leiden we anno 2014 goede theologen op?* (in: *Handelingen, Tijdschrift voor PT & Religiewetenschap* 2014/3, 20 kv.) munkájának egyes részleteire.

21 KOCSEV, M.: Gyakorlati teológiai megfontolások a jövő érdekében. (In: *I. Új utak az Egyházban*, Konferenciakötet, 2017. 19kv.)

22 A felsoroltak egy gyakorlati teológus szempontjai, ezért amit ő a teológiára vonatkoztat, az számomra nagyon közel áll a gyakorlati teológiai értelmezéshez.

- Azaz: a „publikus” teológia próbálja a világot megtéríteni, megváltoztatni vagy éppen megérteni, de mindenképpen a világért történik ez.
- *Dialógusorientált teológia*: folyamatosan keresve a dialógust emberek, csoportok, tradíciók és kultúrák között.²³ Tudva azt, hogy ez a publikum nagyon sokszínű, mint ahogy maga az egyház vagy az egyéni hitvallás is. Nem más ez, mint egy beszélgetés a többszólamúságban. Ez a relacionális megközelítés teret ad a különbözőségnek és ezt a különbözőséget gyümölcsözővé teszi minden érintett számára.
  - *Integráló és speciális teológia*: nemcsak részleteket tudunk kiválóan, hanem összegezni tudjuk ezeket egy teológiai látásban. Így ez nemcsak a tudás, hanem az integrálóképesség kérdése is.
  - *Inspiráló teológia*: ez a teológia képes egészen váratlan kapcsolati szálat kiépíteni és zavaró kérdéseket feltenni ott, ahol minden nagyon kiengesúlyozottnak látszik. Mindezt a továbbgondolás érdekében, számtalan összefüggésben.

Amennyiben ezt a (gyakorlati) teológiát képviseljük, akkor ehhez – mintegy összegzően hadd mondjam, hogy – Luther szerint olyan teológusok/lelkészek kelljenek, akik professzionális (tudományos és elméletileg megalapozott), valamint a küldetésüknek (a feladatnak) megfelelő munkát végeznek. Ehhez a feladathoz megvan a képességük és ez a képesség személyi alkalmasságukkal párosul (Heitink). Hogy végül a jövő lelkészei generalisták (Luther) vagy specialisták (Heitink) legyenek-e, a válasz, ezen a téren, azt gondolom, még eldöntetlen vagy helyenként különböző. Egy biztos: dilettánsok ne legyenek! (Möller)

Mit kínáljon az egyház?

Hogy milyen legyen a teológia és ezzel összefüggésben a lelkészképzés, annak hatása van nyilván arra is, hogy milyen legyen a jövő egyháza, vagy a jövőt illetően *mit kínáljon az egyház*. A válasz erre a kérdésre nem egységes, szinte teljesen egyedi és abszolút helyzetfüggő.

---

²³ Mintegy gondolati párhuzamként ehhez az Augsburgi Katolikus Egyházmegye ötven papjának a kezdeményezése, az egyházzal való gondolata: „Dialog ist ein Aufeinanderhören und Sprechen mit Andersdenkenden auf Augenhöhe. In einer säkularen und gleichzeitig multireligiösen und multikulturellen Gesellschaft zuhause zu sein, bedeutet für uns: im Dialog sein. So gewinnen und vertiefen wir unsere christliche Identität in dieser Welt.” <http://priesterinitiative-augsburg.de/wofur-wir-stehen/> (letöltés: 2019.07.16.)

Erre itt csak egyetlen válaszlehetőséget kívánok megemlíteni, amit mint egy „*alapsomagként*” Dekkertől – mint vallásszociológustól – idézek. Az ő válasza egy nyugat-európai válasz. Egy olyan társadalom és egyház kapcsolatának a lecsapódásaként, ahol az egyház lehetőségei összeszűkülnek. Fontos, hogy ezen a szemüvegen keresztül lássuk és értelmezzük a vallásszociológus véleményét, aki maga is számtalan változást és csalódást élt meg saját egyháza mindennapi belső életvalóságában, valamint egyháza társadalmi folyamatokban való részvételét illetően. Ezért is szeretném tisztázni azt a minimumot, amit egy keresztyén közösségnek – amit egyháznak neveznek – képviselni kell.

Dekker szerint amennyiben a hívó emberek által formált egyház mint szervezet jelen kíván lenni a mindennapokban, ezt három jelentősebb területen valósíthatja meg. Ezek összefoglalva így adhatók vissza: 1. Kínáljon egy hitbéli orientációt; 2. tegye lehetővé az etikai, mérlegelő gondolkodást és 3. formáljon (gyülekezeti) közösséget.²⁴

Dekker helyzetértelmezése alapján ez a maximum, amit kínálni tud a mai nyugat-európai valóságban az egyház. A fent már említettek után ezt én mégis mint „*alapsomagot*” szeretném értelmezni.

Hogy kinek és melyikre, illetve mikor van legjobban szüksége ebből a triászból, azt majd az adott helyzetben lévő egyén és közösség dönti el. A jövő lelkésének mint teológusnak viszont számolni lehet ezzel az igényvel és számtalan – egyelőre még nem látható – elvárással, tudva azt is, hogy mindenre nem lehet felkészülni és felkészíteni leendő vagy gyakorló lelkészeket.²⁵

Amikor a bevezetőmben arra utaltam, hogy miként értelmezem a gyakorlati teológiát, utaltam az innovációra. Ez persze – ismétlem – nemcsak gyakorlati teológiai kérdés, hanem magának a teológiának is kérdése, ahogy ezt a fenti, Ganzevoort alapján készült összefüggésláncban olvashatjuk. Befektetés nélkül nincs haszon. Befektetünk abba a világba, ahol számtalan területen mintegy kapcsolati rendezőerő szeretnénk jelen lenni, azaz: a kapcsolatok rendezésébe invesztálunk. A megszakadt vagy lefagyott viszonyokat újra mozgásba hozni úgy, hogy E. Lange gondolatát hasznosítva minden érintettet képviselünk ebben az életre keltett párbeszédben. Azt gondolom, maga a Mester is ezt tette földi létének idejében. Tudom, a teológia és ennek

---

24 DEKKER, G.: *Heeft de kerk zichzelf overleefd? Beschouwingen over de rol van de kerk in de moderne samenleving*, Uitgeverij Meinema, Zoetermeer, 2010.

25 Csak említés szinten hozom Bonhoeffer gondolatát, aki annak idején azt jelezte: a jövőben amennyiben lesz még keresztyénség, akkor két fontos feladata lesz: imádkozni és tenni a jót az emberek között.

egyházi életben való testet öltése nem „nyereségorientált”. A fogalmaink másak, de a lényeg ugyanaz: minél jobban képviselni Isten Országának – Isten és ember folyamatos párbeszédének – az ügyét, tudva, hogy a magvetéskor van remény a termésre.

A fentiekben leírtakat nem általánosításnak szántam. Ez csak egy mai pillanatfelvétel a saját kamerámon keresztül. Mindenkinek megvan a szabadsága, hogy ugyanazt a témát másként közelítse meg, lássa, vagy éppen értelmezze. Az itt leírtak a párbeszéd és együttgondolkodás ösztönzését szolgálják az ünnepelttel az általa megélt és képviselt sokszínű életvalósággal. A „pálya mérete” dr. Fekete Károly számára nem szűkös. A lehetősége nem kevés, remélhetőleg a „játékra” marad és lesz bőven ideje, hogy a végén el tudja majd mondani: Megérte!

Végül

Dr. Fekete Károly püspök urat elsősorban gyakorlati teológusként ismerhettem meg, mint tanítvány a mesterét, hiszen az ő vezetése mellett doktorálhattam. Különösen is szép emlékem van erről az időszakról, mert vállalta – a DRHE rektoraként is – a doktori folyamatom vezetését, türelmes és különös támogató segítséget nyújtva ezzel mind személyem, mind a PRTA számára. Mai szemmel nézve meglepőnek tűnhet, de egyedül nála és a DRHE-n kaptam annak idején „zöld utat” a doktori folyamathoz, amelynek lezárása végül egy egészen más irányt adott személyes életemnek. Az évek során utána több területen is találkozhattunk egymással. Ezeken a találkozásokon megtapasztaltam, hogy – különböző vezetői pozícióiban is – megmaradt kollégának, segítő útitársnak, partnernek tekintve adott területeken engem is, mint valószínűleg másokat is.

Isten áldja az ünnepeltet családjá és egyháza mindennapi valóságában, valamint ezek kiteljesedése érdekében!

